

מבט על, גיליון 770, 23 בנובמבר 2015

האם היפרדות מיהודה ושומרון בטרם הסכם קבע אפשרית מבחינה ביטחונית?

גלעד שר ואבנר הלוי

"מהלך חד צדדי מול הפלסטינים הוא בהחלט אפשרי אבל בתנאי שיביא בחשבון את צורכי הביטחון של ישראל ויכלול הסכמות בינלאומיות בעלות תמיכה רחבה", הצהיר ראש הממשלה נתניהו בביקורו בווינגטון. מאוחר יותר חזר בו ופרסם הבהרות. כך או כך, חשוב לבחון האם ניתן להבטיח ביטחון גם במסגרת היפרדות עצמאית יזומה בידי ישראל.

היפרדות מהפלסטינים ביהודה ושומרון (יו"ש), היא מהלך שלא במסגרת הסכם קבע ותוכנית חלופית למצב שבו יסתבר בעליל שלא ניתן להגיע בקרוב להסכם מלא עם הפלסטינים על בסיס העיקרון של שתי מדינות לשני העמים. התכלית של היפרדות כזו, היא לעגן גבול זמני היוצר מציאות של שתי מדינות לאום, מבלי לטרפד את האפשרות להמשך משא ומתן, ותוך שיפור מציאות חייהם של הפלסטינים עד להשגת הסדר. היפרדות עצמאית, כמו גם הסדר חלקי או הסכם ביניים, תכלול ככל הנראה פינוי אזרחי של כ-100 אלף איש מהתנחלויות שמחוץ לגדר הביטחון/בגב ההר מתוך כ-380 אלף ישראלים שמעבר לקו הירוק, ותשמר במקומם את גושי ההתיישבות הגדולים ובהם רובם הגדול של המתנחלים. נקודת המוצא לדיון היא שעל מהלך כזה של היפרדות עצמאית מהפלסטינים ביהודה ושומרון להבטיח את הביטחון האישי של אזרחי ישראל ואת הביטחון הלאומי בכלל, כדי שהמהלך יהיה אפשרי.

נוכח המרחק הקצר בין יהודה ושומרון למרכזי אוכלוסין ולעורף האסטרטגי ישראל פגיעה מאוד לירי ופיגועים אחרים שמקורם באזורים אלה. שעל כן, צה"ל צריך להישאר האחראי לביטחון בהם כל עוד אין הסדרי ביטחון מוסכמים עם הפלסטינים. בשונה מעזה, מודל שמירת הביטחון ביהודה ושומרון צריך להיבנות בעיקר על מניעה מראש של טרור ועל לחימה בטרור ככל שידרש ולהתבסס פחות על הרתעה. זה צריך לכלול מניעת בניית תשתית טרור כולל פיתוח כושר ייצור או הברחה של נשק, חימוש, חומרים דו-שימושיים וסיוע ומדריכים מבחון. לשם כך על צה"ל להמשיך לבדוד את המעטפת של יהודה ושומרון: לשמור על שליטה ישראלית ביטחונית בבקעת הירדן, במעברי הירדן, במעברים מיהודה ושומרון לישראל, וכן במרחב האווירי של אזורים אלה. במתאר זה נשמרת היכולת המודיעינית לסכל טרור ונשמר חופש התנועה והפעולה שנדרש לצבא ולשב"כ באזורים אלה. במקביל, צה"ל יהיה ערוך לסכל טרור ואלימות ולהילחם בהם ככל שידרש. בתרחיש מחמיר של ניסיון חמאס להשתלט בכוח על שטחי יהודה ושומרון, ישראל תוכל למנוע השתלטות כזו, וצריך להבהיר מראש לכל שזו כוונתה.

מעבר לצורך למנוע טרור מיו"ש, לשיקולי הביטחון האסטרטגיים של ישראל מקום מרכזי נוכח חוסר היציבות המדיני-פוליטי במזרח התיכון ואתגרי ביטחון שעלולים להתפתח בעתיד ממזרח לירדן. הביטחון האסטרטגי מחייב להמשיך את השליטה של צה"ל בבקעת הירדן ולשמור על הגמישות האופרטיבית הנדרשת. זאת, כל עוד לא הושגו הסדרי ביטחון מתאימים עם הפלסטינים ו/או הסדרי ביטחון אזוריים מתאימים, וכל זמן שלא חל שינוי יסודי ומהותי ברמת היציבות באזורנו.

חלק בלתי נפרד מהמתווה הביטחוני הנחוץ, הם מהלכים לא-צבאיים. אלה נדרשים, כדי לסייע לרשות הפלסטינית לכוון ממשל יציב ושליטה אפקטיבית, להחליש את שורשי הטרור ואת האיום הביטחוני בשטחה ולסייע בכך לקידום משא ומתן על הסכם קבע. המהלכים העיקריים, הם הקטנת המעורבות של צה"ל והמנהל האזרחי במרקם החיים האזרחי של הפלסטינים, העברת מירב הסמכויות האזרחיות שעדיין נותרו בידי ישראל לרשות הפלסטינית בתיאום עמה, מניעת משבר כלכלי ביהודה ושומרון על ידי מתן חופש תנועה וחופש פעולה כלכלי מרבי לפלסטינים, עידוד מיזמים כלכליים בשיתוף בין פלסטינים וגורמים זרים, וכן הצעת שותפות ועזרה של ישראל בבניית תשתיות כלכליות למדינה פלסטינית.

בנוסף, כדי לחזק את הלגיטימציה של הרשות הפלסטינית בעיני הצבור שלה יהיה על צה"ל להגמיש בהדרגה ובאופן מבוקר את השיטה שבה הוא מבטיח את הביטחון השוטף ביהודה ושומרון, כל עוד נמשך תיאום ביטחוני אפקטיבי עם הרשות הפלסטינית ואין התפרצות גל טרור מאזורים אלה. במסגרת זו יהיה צורך לעבור בהדרגה ובהירות לפרופיל נוכחות נמוך יותר של צה"ל ביהודה ושומרון ובמיוחד בשטח פלסטיני מיושב. על פי תוכנית מבצעית שיעבד צה"ל תרכז ככל שניתן הפריסה של בסיסים צבאיים בסמוך לצירי תנועה מרכזיים ולאזורי המעטפת, ותעבור באופן מבוקר לפיקוח ולשליטה מרחוק. צעדים אלו צריכים להינקט בהתחשב במכלול השיקולים בנוגע למהלך ההיפרדות, כגון שלבי הביצוע של הפינוי האזרחי ומצב הביטחון השוטף, ותוך שמירה על היכולת המבצעית לשוב לפעול בעומק השטח ככל שידרש. אם, בניגוד לרצוי, הרשות הפלסטינית תפסיק את שיתוף הפעולה הביטחוני עם ישראל בתגובה למהלך ההיפרדות, הדבר יכביד על יישום המהלך ויחייב להקשיח את המתווה הביטחוני. ככל שיישום המתווה הביטחוני יתקדם באופן מוצלח, ניתן יהיה לשלב בו צעדים נוספים, כגון: העברת אחריות ביטחונית לרש"פ באזורי B ובאזורי C, שבהם לא נותרו יישובים ישראלים, החזרת תפקיד אזרחי מסוים במעברי הירדן לפלסטינים, שילוב מפקחים זרים בבדיקות הביטחוניות במעברים, והכל תוך השארת הסמכות הביטחונית העליונה במעברים בידי ישראל.

אתגר ביטחוני פנימי הוא ההתמודדות עם הפיצול הגדול של החברה בישראל בנושא חלוקת הארץ ועתיד יהודה ושומרון. יש חשש מבוסס לפעולות אלימות של ישראלים נגד יוזמת היפרדות או נגד פינוי שטח וישובים, במיוחד כשמדובר בצעד שלא במסגרת הסכם קבע. פעולות כאלה צפויות מרגע שהיפרדות או כל הסדר חלקי יעלו לדיון ציבורי או ממשלתי, ולהימשך לאחר מכן עד תחילת הפינוי, במהלכו, ואף לאחריו. הפעולות האלימות עלולות להיות נגד יהודים או ערבים, להתבצע בירושלים, בתחומי הקו הירוק או ביהודה ושומרון, ולהיות מכוונות נגד אישים, נגד הציבור, נגד יחידים או נגד צה"ל. בניית מענה מתאים לסכנה זו מחייבת להתכונן ולהיערך לכך מראש בעבודת מטה יסודית ומקיפה של גורמי הביטחון הנוגעים לעניין.

במתווה הביטחוני שתואר לעיל יש היתכנות ביטחונית להיפרדות עצמאית מן הפלסטינים בשטחי יהודה ושומרון ומענה הולם ושקול לסוגיית הביטחון, זה רלוונטי גם לתרחישים של הסדרים חלקיים או הסדרי ביניים אחרים שאינם מגיעים כדי הסדר קבע. בנוסף, רצוי יהיה מאוד לצרף למתווה זה גם מאמץ להשגת רגיעה ארוכת טווח בעזה על ידי צעדים להשגת הפסקת אש ארוכת טווח ושיקום מבוקר של הרצועה – שני יעדים רצויים לישראל מבחינה מדינית וביטחונית. יודגש שהמתווה הביטחוני הזה איננו מתייחס להסדר ביטחוני כולל ומקיף שיידרש בהסדר קבע, שמעצם טיבו יחייב הסדרים שונים בתכלית.

במתאר זה ההיפרדות מיהודה ושומרון שונה מהותית מן ההתנתקות מחבל עזה. במישור האזרחי – הפינוי הוא חלקי בלבד וגושי התיישבות עיקריים, ובהם רוב המתיישבים, יישארו במקומם. במישור המדיני – הרשות הפלסטינית תמשיך להיות פרטנר והמשא ומתן עמה על הסדר מוסכם אמור להימשך, אם תהיה מעוניינת בכך, אך לא עם חמאס. במישור הביטחוני – צה"ל יישאר ביהודה ושומרון וימשיך לשאת באחריות לביטחון, חרף המחיר המדיני שכרוך בכך בזירה הבינלאומית, ובעיקר הימנעות צפויה של גורמים רבים מהכרה בכך שישראל אכן ניתקה מהגדה המערבית והכיבוש נפסק.